

УДК 342.7: 477

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.11.45>

Мельничук О.П.

кандидат юридичних наук

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВІДОКРЕМЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ, КОМУНАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Дослідження адміністративно-правових механізмів реалізації принципу відокремлення державних, комунальних навчальних закладів і релігійних організацій є важливим, по-перше, для розуміння змісту конституційного принципу відокремлення державних, комунальних навчальних закладів і релігійних організацій, по-друге, для розкриття та усвідомлення особливостей адміністративно-правового механізму реалізації цього конституційного принципу відносин держави і церкви.

Зазначені обставини свідчать про актуальність теми статті та про необхідність проведення подальших досліджень у сфері адміністративно-правового забезпечення реалізації конституційних принципів відносин держави та церкви.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття.

Окремі аспекти адміністративно-правового забезпечення реалізації принципу відокремлення державних, комунальних навчальних закладів і релігійних організацій на теоретичному і практичному рівнях розглядали у своїх наукових працях А. Агапов, О. Аленкін, М. Бабій, В. Бондаренко, К. Борисов, С. Бублик, С. Бур'янов, Ю. Битяк, Д. Вовк, В. Єленський, А. Колодій, А. Коряченко, Г. Лаврик, А. Ловінюков, О. Лукашев, В. Малишко, М. Маринович, І. Міма, Т. Проценко, А. Пчелінцев, П. Рабінович, Г. Сер-

гієнко, О. Сушинський, Р. Щокін, Л. Явич, О. Ярмиш, Л. Ярмол та ін.

Однак у вітчизняній юриспруденції ґрунтовних досліджень, присвячених саме адміністративно-правовим механізмам реалізації принципу відокремлення державних, комунальних навчальних закладів і релігійних організацій, наразі бракує. Водночас такі дослідження мають бути складовою формування адміністративного права як публічної галузі права, яка забезпечує реалізацію конституційних принципів відносин держави та церкви.

Постановка завдань.

Основними завданнями, розв'язанню яких присвячена дана стаття, є наступні:

1. Дослідити джерела національного законодавства, які передбачають особливості реалізації принципу відокремлення державних, комунальних навчальних закладів і релігійних організацій.

2. Визначити адміністративно-правові механізми реалізації принципу відокремлення державних, комунальних навчальних закладів і релігійних організацій, що існують в Україні.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення реалізації принципу відокремлення системи державної освіти від церкви (релігійних організацій) здійснюється через систему загального публічного адміністрування галуззю освіти шляхом застосування всього масиву адміністративно-правових форм, методів за засобів владного впорядкування суспільних відносин, які виникають у визначеній сфері.

На думку А.А. Пакуліна, система освіти в Україні представлена п'ятьма основними

елементами: освітніми установами, освітніми стандартами і програмами, органами управління освітою й підвідомчими ним установами й організаціями, суспільними об'єднаннями. Роль і значення цих елементів у формуванні результату функціонування системи освіти різна. Результатом же функціонування системи виступає людина, що здобула освіту певного рівня та якості відповідно до встановлених освітніх стандартів і програм» [1, с. 333]. Аналіз змісту чинного законодавства України про освіту показує, що освіта в Україні має структуру європейського типу і включає дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, аспірантуру, докторантуру, самоосвіту. Крім того, встановлені такі освітні рівні: початкова загальна освіта, базова загальна середня освіта, повна загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, неповна вища освіта, базова вища освіта, повна вища освіта [2]. Згідно із Законом України «Про освіту» громадяни України мають право на отримання освіти за різними формами: денною (очною), вечірньою, заочною або екстернату. З розвитком інформаційних технологій успішно розвивається й удосконалюється дистанційна освіта, зокрема в заочно-дистанційному форматі. А.О. Коряченко стосовно цього зазначає: «Забезпечення рівного доступу до освіти як гарантія рівності прав людини на сучасному етапі виступає однією з найактуальніших проблем у сфері освіти. Принцип рівності можна визначити як універсальну, обов'язкову, об'єктивно обумовлену керівну ідею нормативно-регулятивного характеру, яка передбачає однакове поводження в однакових випадках, однаковий обсяг прав та об'єктивне ставлення, рівність перед законом, заборону дискримінації, відсутність субординації, незаконних привілеїв та обмежень і розповсюджує свою дію на права, свободи та обов'язки усіх учасників правовідносин» [3, с. 23].

Таким чином, можна зробити висновок, що першочерговим адміністративно-право-

вим кроком забезпечення реалізації принципу відокремлення системи державної освіти від релігійної є створення належних умов для рівного доступу осіб до державної і окремо до релігійної освіти. З цього приводу в наукових джерелах зазначається, що пріоритетними напрямками державної політики стосовно розвитку освіти в аспекті її доступності є створення ринку освітніх послуг та його науково-методичного забезпечення. Наприклад, О. Сушинський стверджує: «Реалізація зазначеного права чи принципу рівного доступу передбачає прозорість, наступність системи освіти всіх рівнів, гнучке врахування демографічних, соціальних, економічних змін [4]. Принцип рівного доступу до якісної освіти чітко закріплено у нормах законодавства України. Відповідно до ст. 53 Конституції України, положень Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») [5] та Національної доктрини розвитку освіти для всіх громадян України [6] всім громадянам незалежно від національності, статі, соціального походження та майнового стану, віросповідання, місця проживання та стану здоров'я забезпечується рівний доступ до якісної освіти. Для вирішення питання про рівний доступ до якісної освіти мережа навчальних закладів повинна задовольняти освітні потреби кожної людини відповідно до її інтересів, здібностей та потреб суспільства» [4]. Комплекс адміністративно-правових заходів, спрямованих на забезпечення рівного доступу до освіти, незалежно від будь-яких переконань (в тому числі, релігійних поглядів) є досить різноманітним та складним. Вся підзаконна нормотворчість (від нормативно-правових актів загального характеру, які видаються Міністерством освіти та науки України, аж до індивідуальних адміністративних актів центрального органу виконавчої влади з питань освіти та науки) прямо чи опосередковано здійснюється з оглядом на це принципове положення. Цей принцип проголошується і в локальних документах навчальних закладів. Наприклад, Кодекс честі

та корпоративної етики Університету державної фіскальної служби України теж проголошує рівність доступу до освіти незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, етнічного, соціального, національного походження, стану здоров'я [7].

З цього питання також варто згадати, що 2 липня 2015 р. Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів» [8], надавши релігійним організаціям право виступати суб'єктами заснування не лише духовних, але і загальноосвітніх навчальних закладів. Цей крок став поштовхом для того, що релігійні організації відтепер можуть створювати заклади освіти, в яких богословська освіта та наука буде орієнтуватися не на підготовку фахівців виключно для цих релігійних організацій, а й на можливість готувати фахівців для інших (нерелігійних) публічних інституцій. Можливість отримати за власним бажанням світську чи релігійну освіту, а також можливість свободи вибору такої освіти, закріплені національним законодавством. Наприклад, чинне законодавство України передбачає, що громадяни, які навчаються у вищих і середніх духовних навчальних закладах, користуються правами і пільгами щодо відстрочення проходження військової служби, оподаткування, включення часу навчання до трудового стажу в порядку і на умовах, встановлених для студентів та учнів державних навчальних закладів [9, ст. 11]. Законодавче забезпечення таких прав є засобом реалізації принципу відокремленого, разом з тим паралельного, існування релігійної і світської освіти.

Таким чином, зовні публічно-адміністративна діяльність органів державної влади у сфері освіти набуває свого прояву у підзаконному нормотворенні, яке спрямоване через розгалужену системи державної і релігійної освіти на забезпечення рівного доступу громадян до отримання за їх бажанням як світської, так і релігійної освіти. На жаль, зако-

нодавство України не містить норм стосовно освітньої діяльності релігійних організацій і не визначає саме поняття «релігійна освіта». Тому в повній мірі розділяємо думки, згідно з якими було б доцільно доповнити ст. 3 Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації» правом громадян на отримання саме релігійної освіти.

Потребує вдосконалення і Закон України «Про освіту», адже релігійна освіта є особливим видом освіти, тому на неї повинні розповсюджуватися норми законодавства про освіту. Питання ж правового регулювання статутної діяльності релігійних організацій з навчання релігії повинні регулюватися законодавством про свободу совісті та віросповідання. Таке законодавство повинно містити визначення релігійної освіти та її основні особливості, а також повинно сприяти формуванню у осіб, які навчаються, релігійного світорозуміння [10, с. 49]. На нашу думку, релігійна освіта це можливість громадян вільно навчатися обраної релігії, та виконувати як навчальну, так і виховну функції.

В 2019 році при Міністерстві освіти і науки України було створено Раду з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями як дорадчий орган, існування якого є водночас і гарантією співпраці держави з релігійними організаціями з питань освіти і науки, і гарантією забезпечення відокремлення світської освіти від релігійної [11]. Створення такого органу було обумовлене декількома факторами:

- необхідність створення ефективних організаційних та правових умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами;
- необхідність забезпечення відкритості діяльності Міністерства освіти і науки України;
- необхідність врахування громадської думки у процесі підготовки та організації виконання його рішень;
- необхідність сприяння всебічному забезпеченню свободи совісті та подальшої гар-

монізації державно-конфесійних відносин в галузі освіти;

– необхідність підтримання постійного діалогу із Церквами та релігійними організаціями для більш ефективного використання їхнього потенціалу у виховному процесі.

Отже створення через відповідні організаційні заходи належних умов співіснування вказаних двох систем освіти є вагомою гарантією їх взаємного невтручання і спільного паралельного існування.

Організаційно-правові заходи забезпечення паралельного існування систем світської та духовної освіти знаходимо також в Наказі МОН України від 14 січня 2016 року № 13 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам» [12], в Загальних положеннях якого серед іншого йдеться про те, що рішення про присвоєння вчених звань науково-педагогічним працівникам вищих духовних навчальних закладів може прийматися вченими радами вищих духовних навчальних закладів, статуту (положення) яких зареєстровані у встановленому законодавством порядку та, які пройшли процедуру ліцензування освітньої діяльності, за умови дотримання вимог, встановлених законодавством. Окремим пунктом перехідних положень Закону України «Про вищу освіту» закріплюється положення про те, що богослов'я має бути виокремлено в окрему галузь [13]. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [14], богослов'я стає окремою галуззю знання (04 Богослов'я), зі своїм переліком спеціальностей (041 Богослов'я). Новий перелік став наскрізним, і передбачає підготовку на п'яти рівнях вищої освіти, що передбачають присудження відповідного ступеня вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти – молодший бакалавр, перший (бакалаврський) рівень – бакалавр, другий (магістерський) рівень – магістр;

третій (освітньо-науковий) рівень – доктор філософії, науковий рівень – доктор наук» [15, с. 111].

Таким чином можна зробити висновок, що державне регулювання системи вищої освіти можна визначити як систему економічних, соціальних, правових, організаційних форм і методів впливу держави на суб'єкти освітніх процесів для реалізації мети та завдань, що відповідають стратегічним інтересам держави та інтересам суб'єктів освіти [16, с. 171].

Хоча загалом державний вплив (публічне адміністрування) є системою зовні виражених заходів адміністративно-правового характеру, яка складається із певних елементів, єдність та взаємодія яких визначають її ефективність та функціональність, все ж основним інструментом державного регулювання освітньої діяльності, спрямованим на забезпечення реалізації єдиної державної політики, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів є ліцензування. Спеціально уповноваженим органом, на який законодавством покладено здійснення ліцензування в галузі освіти є Міністерство освіти і науки України. Саме воно є розробником основних напрямків розвитку сфери ліцензування, вносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо її вдосконалення, узагальнює практику застосування нормативно-правових актів з питань ліцензування, погоджує проекти нормативно-правових актів у сфері ліцензування, здійснює методичне керівництво, інформаційне забезпечення, здійснює нагляд за додержанням ліцензійних умов.

Наприклад, контроль за додержанням ліцензійних умов через застосування інструментарію перевірок є одним із дієвих адміністративно-правових засобів забезпечення реалізації державної політики в освітній галузі та реалізації принципу відокремлення світської освіти від релігійної. Зокрема, в 2018 році Постановою Кабінету міністрів України була створена Державна служба якості освіти України, яка є центральним органом виконавчої влади, діяль-

ність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки та який реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства [17]. Діяльність Державної служби якості освіти України є організаційно-функціональною складовою механізму адміністративно-правового забезпечення публічного адміністрування в питаннях реалізації державної політики в галузі освіти. Аналізуючи систему державно-владного впливу на відносини в галузі освіти, Л.М. Зарецька вказує, що адміністративні методи впливу займають значне місце в регулюванні сфери освіти й включають: а) нормативно-правове регулювання освіти; б) державний сектор і державну власність в освіті; в) прояви державної монополії в освіті, виражені у формах ліцензування, атестації та акредитації, включаючи контроль якості освіти; г) державні інвестиції в розвиток освіти [16, с. 174]. Важко погодитись з автором у тому, що в Україні повинна відбутися зміна парадигми державного впливу на сферу освіти від керівної до підтримуючої шляхом створення сприятливих умов для її розвитку [16, с.172]. Вважаємо, що стан урегульованості суспільних відносин в цій галузі прямо залежить від прямого державно-правового впливу – створення закладів освіти, правове регулювання засад їх діяльності, фінансування за рахунок державного бюджету, ліцензування, контроль за дотриманням чинного законодавства та ліцензійних умов, оподаткування тощо. Саме через ці адміністративно-правові засоби впливу, а не тільки шляхом надання публічних послуг в освітній сфері, можливо забезпечити реалізацію принципу, за яким особи можуть обирати освіту того виду, напрямку, форми, яка створена в державі і нею забезпечується. До того ж освіта (не важливо, чи світська, чи релігійна) є стратегічною метою формування інтелектуального капіталу нації.

Згідно ст. 71 Закону України «Про вищу освіту», фінансування державних вищих навчальних закладів здійснюється за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень. Фінансування комунальних вищих навчальних закладів здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу України та інших джерел, не заборонених законодавством. Фінансування приватних вищих навчальних закладів здійснюється їх засновниками та з інших не заборонених законодавством джерел і механізмів фінансування вищої освіти. Фінансовий механізм можна визначити як сукупність двох функціональних підсистем:

а) фінансове забезпечення, тобто система джерел та форм фінансування розвитку сфери освіти. Наприклад, головна функція фінансове забезпечення змінюється сьогодні в сторону диверсифікації джерел фінансування освіти і зменшення державної частки у загальній сумі фінансових ресурсів вищої освіти;

б) фінансове регулювання, тобто регулювання економічних процесів в сфері освіти. Наприклад, до джерел фінансового забезпечення розвитку освіти відносяться: кошти державного та місцевих бюджетів; плата за проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, наукової експертизи, проектування та виготовлення дослідних зразків; надходження від господарської та виробничої діяльності; плата за оренду майна, надходження від реалізації майна; благодійні внески, гранти та дарунки; кошти, що надходять для виконання конкретних доручень від юридичних та фізичних осіб; кошти іноземних замовників, інноваційних компаній, кредити [18, с. 86]. Проте, в системі релігійної освіти (і це свідчить також про відокрем-

леність систем державної і релігійної освіти) відсутнє фінансування діяльності будь-яких організацій, створених за ознакою релігії.

На користь принципу окремого існування світської і релігійної освіти свідчить той факт, що здобувачі освіти не можуть бути обмежені у праві на здобуття освіти в державних і комунальних закладах освіти за їх належність або неналежність до релігійних організацій чи політичних партій (об'єднань). Водночас, керівництву закладів освіти, педагогічним, науково-педагогічним і науковим працівникам, органам державної влади та органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам забороняється залучати здобувачів освіти до участі в заходах, організованих релігійними організаціями чи політичними партіями (об'єднаннями), крім заходів, передбачених освітньою програмою. Вбачається, що ця заборона не поширюється на приватні заклади освіти, зокрема засновані релігійними організаціями, які визначили релігійну спрямованість власної освітньої діяльності, посилаючись на положення ст. 31 Закону України «Про освіту».

Таким чином, механізм адміністративно-правового впливу у сферу освіти та науки призначений для забезпечення окремого існування систем державної і релігійної освіти, а також забезпечення взаємного невтручання і співпраці в питаннях формування світогляду здобувачів освіти. Це виявляється, по-перше, в законодавчій та нормотворчій діяльності, основні засади яких створюють можливості для існування закладів освіти різного рівня, спрямування, профілю тощо, по-друге, в існуванні спеціальних державних органів, які компетентні реалізовувати державну політику в галузі освіти. Забезпечення відокремлення світської освіти від релігійних організацій забезпечується в межах загального комплексу заходів адміністративно-правового спрямування, які сприяють сталому розвитку системи освіти в Україні. Система закладів освіти, їх розміття, спрямованість та сфера надання освітніх послуг, рівень їх відпо-

відності нормам законодавства є засадою забезпечення рівного доступу осіб до освіти (світської чи релігійної), яку вони хочуть отримати. Серед інструментів адміністративно-правового впорядкування системи відносин в галузі освіти особливе місце посідають реєстрація та ліцензування освітніх закладів, їх фінансування, а також контроль за дотриманням законодавства.

Висновки та перспективи подальших розвідок. На підставі проведеного дослідження були зроблені наступні висновки.

Адміністративні методи впливу займають значне місце в регулюванні сфери освіти й включають: а) нормативно-правове регулювання освіти; б) державний сектор і державну власність в освіті; в) прояви державної монополії в освіті, виражені у формах ліцензування, атестації та акредитації, включаючи контроль якості освіти; г) державні інвестиції в розвиток освіти.

Стан урегульованості суспільних відносин в галузі освіти прямо залежить від прямого державно-правового впливу – створення закладів освіти, правове регулювання засад їх діяльності, фінансування за рахунок державного бюджету, ліцензування, контроль за дотриманням чинного законодавства та ліцензійних умов, оподаткування тощо. Саме через ці адміністративно-правові засоби впливу, а не тільки шляхом надання публічних послуг в освітній сфері, можливо забезпечити реалізацію принципу, за яким особи можуть обирати освіту того виду, напрямку, форми, яка створена в державі і нею забезпечується. До того ж освіта (не важливо, чи світська, чи релігійна) є стратегічною метою формування інтелектуального капіталу нації.

Механізм адміністративно-правового впливу у сферу освіти та науки призначений для забезпечення окремого існування систем державної і релігійної освіти, а також забезпечення взаємного невтручання і співпраці в питаннях формування світогляду здобувачів освіти. Це виявляється, по-перше, в законодавчій та нормотворчій діяльності, основні

засади яких створюють можливості для існування закладів освіти різного рівня, спрямування, профілю тощо, по-друге, в існуванні спеціальних державних органів, які компетентні реалізовувати державну політику в галузі освіти. Забезпечення відокремлення світської освіти від релігійних організацій забезпечується в межах загального комплексу заходів адміністративно-правового спрямування, які сприяють сталому розвитку системи освіти в Україні. Система закладів

освіти, їх розмаїття, спрямованість та сфера надання освітніх послуг, рівень їх відповідності нормам законодавства є засадою забезпечення рівного доступу осіб до освіти (світської чи релігійної), яку вони хочуть отримати. Серед інструментів адміністративно-правового впорядкування системи відносин в галузі освіти особливе місце посідають реєстрація та ліцензування освітніх закладів, їх фінансування, а також контроль за дотриманням законодавства.

Анотація

У роботі досліджено джерела національного законодавства, які передбачають особливості реалізації принципу відокремлення державних, комунальних навчальних закладів і релігійних організацій, а також визначено адміністративно-правові механізми реалізації цього конституційного принципу відносин держави і церкви. З'ясовано, що адміністративні методи впливу займають значне місце в регулюванні сфери освіти й включають: а) нормативно-правове регулювання освіти; б) державний сектор і державну власність в освіті; в) прояви державної монополії в освіті, виражені у формах ліцензування, атестації та акредитації, включаючи контроль якості освіти; г) державні інвестиції в розвиток освіти. Встановлено, що стан урегульованості суспільних відносин в галузі освіти прямо залежить від прямого державно-правового впливу – створення закладів освіти, правове регулювання засад їх діяльності, фінансування за рахунок державного бюджету, ліцензування, контроль за дотриманням чинного законодавства та ліцензійних умов, оподаткування тощо. Саме через ці адміністративно-правові засоби впливу, а не тільки шляхом надання публічних послуг в освітній сфері, можливо забезпечити реалізацію принципу, за яким особи можуть обирати освіту того виду, напрямку, форми, яка створена в державі і нею забезпечується. До того ж освіта (не важливо, чи світська, чи релігійна) є стратегічною метою формування інтелектуального капіталу нації. Зроблено висновок, що механізм адміністративно-правового впливу у сферу освіти та науки призначений для забезпечення окремого існування систем державної і релігійної освіти, а також забезпечення взаємного неутручання і співпраці в питаннях формування світогляду здобувачів освіти. Це набуває свого прояву, по-перше, в законодавчій та нормотворчій діяльності, основні засади яких створюють можливості для існування закладів освіти різного рівня, спрямування, профілю тощо, по-друге, в існуванні спеціальних державних органів, які компетентні реалізовувати державну політику в галузі освіти. З'ясовано, що забезпечення відокремлення світської освіти від релігійних організацій забезпечується в межах загального комплексу заходів адміністративно-правового спрямування, які сприяють сталому розвитку системи освіти в Україні. Система ж закладів освіти, їх розмаїття, спрямованість та сфера надання освітніх послуг, рівень їх відповідності нормам законодавства є засадою забезпечення рівного доступу осіб до освіти (світської чи релігійної), яку вони хочуть отримати. Встановлено, що серед інструментів адміністративно-правового впорядкування системи відносин в галузі освіти особливе місце посідають реєстрація та ліцензування освітніх закладів, їх фінансування, а також контроль за дотриманням законодавства.

Ключові слова: відносини держави та церкви, правове регулювання відносин держави та церкви, принцип відокремлення державних, комунальних навчальних закладів і релігійних організацій, адміністративно-праві механізми реалізації конституційних принципів.

Melnychuk O.P. Administrative-legal mechanism for implementing the principle of separation of state, municipal education institutions and religious organizations

Summary

The article studies sources of the national legislation, which provide for features of the implementation of the principle of separation of state, municipal education institutions and religious organizations and specifies administrative-legal mechanisms for implementing this constitutional principle of the state-church relations. It has been found that administrative methods of influence take pride of place in the regulation of the education sector include: a) statutory regulation of education; b) state sector and state property in education; c) manifestations of state monopoly in education represented in the forms of licensing, certification and accreditation, including quality control in education; d) public investment in education development. It is established that the state of regulation of social relations in the education sector directly depends on state-legal influence: the establishment of education institutions, legal regulation of the principles of their activity, public funding, licensing, control over observance of the current legislation and licensing conditions, taxation, etc. By using these administrative-legal means of influence, not only by providing public services in the education sector, it is possible to guarantee the implementation of the principle under which people can choose education of that type, direction, form which is created in the state and is provided by it. Moreover, education (regardless of secular or religious) is a strategic purpose to develop intellectual capital of the people. The author concludes the mechanism of administrative-legal influence in the area of education and science is designed to ensure an independent existence of the systems of state and religious education and maintain mutual non-interference and cooperation in terms of students' mindset formation. The above is manifested, first, in legislative and rule-making activities, the basic principles of which create opportunities for the existence of educational institutions of different levels, directions, profiles, etc., and, second, in the existence of special state bodies that are authorized to implement state education policy. It appears that the maintenance of separation of secular education from religious organizations is provided within the general complex of measures of administrative-legal focus, which facilitate the sustainable development of the education system of Ukraine. The system of education institutions, their diversity, focus and area of service provision, the level of their compliance with the legislative norm is a principle for ensuring people's equal access to education (secular or religious) that they want to receive. It is established that among the tools of administrative-legal arrangement of the system of relation in education, registration and licensing of educational institutions, their financing, as well as control over compliance with the law hold pride of place.

Key words: state-church relations, legal regulation of state-church relations, principle of separation of state, municipal education institutions and religious organizations, administrative-legal mechanisms for implementation of constitutional principles.

Список використаних джерел:

1. Пакуліна А.А. Удосконалення державного регулювання системи освіти. *Проблеми економіки*. 2013. № 1. С. 333-337.
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
3. Коряченко А.О. Щодо змісту принципу рівного доступу до освіти. *Юридична освіта в сучасному вимірі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Вінниця. 2017. С.23-24.
4. Сушинський О. Конституційні засади рівного доступу до освіти. URL: <http://zgroup.com.ua/print.php?articleid=5140>
5. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>

6. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002?find=1&text=%D0%A5%D0%A5%D0%86#w1_1
7. Кодекс честі та корпоративної етики Університету державної фіскальної служби України. URL: <http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/Кодекс-честі-та-корпоративної-етики.pdf>
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів: Закон України від 02.06.2015. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 31. Ст. 294.
9. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 283.
10. Новіков В.В. До питання про освітню діяльність церкви і релігійних організацій. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Випуск 11. С. 47-51.
11. Про затвердження Положення про Раду з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/pr/pa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-radu-z-pitan-spivpraci-z-cerkvami-ta-religijnimi-organizacijami-pri-ministerstvi-osviti-i-nauki-ukrayini>
12. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам: Наказ МОН України від 14.01.2016 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16#Text>
13. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
14. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова КМ України від 29.04.2015. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>
15. Хромець В.Л. Нормативно-правове регулювання діяльності закладів вищої духовної освіти в умовах нового освітнього законодавства України. *Освітній дискус. Гуманітарні науки*. 2018. Випуск 6. С. 104-116.
16. Зарецька Л.М. Державне регулювання сфери вищої освіти. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2015. Випуск 2. С. 168-179.
17. Деякі питання Державної служби якості освіти України: Постанова КМ України від 14.03.2018. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-%D0%BF#Text>
18. Антошкіна Л.І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування. Київ: Видавничий дім «Корпорація», 2005. 368 с.